

להבנות אש קודש

לקט פנינים מקדושי ושרידי השואה

פרשת מטות

לידור נדר – לעשות בית דירה¹

אִישׁ כִּי־יֵלֵךְ נָדָר לֵה' (במדבר ל' ג')

בספר יכהן פאר משרידי כתביו של הרב חנוך צבי הכהן² אב"ד בנדין זצ"ל בפרשתנו כתב על פסוק זה פירוש פרפרת חסידי מוסרי וזלה"ק:

דזה לראות בכל פעם להשיג דירה חדשה, ידור נדר לה' – להשיג חדשות, דאין שיעור כמה שיש להשיג ולדור, ובמקום שאדם מחשב – שם דר³ ונכדאיתא בתקוני זהר (כ"ב ע"א) דירה נאה בליביה, שהקדושה תדור ותשרה בו.

התישבות בארץ ישראל מתוך ישוב דעת דקדושה

וּמִקְנֵה רֵב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וּלְבְנֵי־נָדָב עֲצוּם מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת־אֶרֶץ יַעֲזֹר וְאֶת־אֶרֶץ גִּלְעָד וְחֵנָּה הַמִּקְוֶה מִקְוֶה מִקְנֵה. וַיִּבְאוּ בְנֵי־נָדָב וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־נְשֵׁי־הָעָדָה לֵאמֹר. עֲטָרוֹת וְדִיבָן וַיַּעֲזֹר וְנִמְלִיחַ וְחֲשָׁבוֹן וְאַלְעָלָה וּשְׁבָם וְנָכו וּבָעֵן. הָאֶרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה ה' לִפְנֵי עַדְתִּי יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנֵה הוּא

¹ הכנת הגליון והלמוד בו לקיים מצות בוראי יתברך. לעילוי נשמות הורי היקרים אודים מוצלים מאש אבי מורי ר' מנחם אהרן ב"ר טוביה ז"ל, אמי חוה בת יהודה ז"ל. הותני הרב מנחם ב"ר יצחק (חבה) ז"ל אשתו וזכה בת אליהו ז"ל, בנם משה יצחק. פייגא סוקה בת ר' יעקב זאב ז"ל היא ובעלה הרב יחזקאל ב"ר אפרים שמואל (ריבל) אודים מוצלים מאש נפטרו ללא זש"ק. הרב חיים קלמן ב"ר נתן נטע שלג נצ"ל נפטר ללא זש"ק. לרפואת הרב יעקב בן גלדים כותן בתושחי.

² הרב חנוך צבי הכהן לזין זצוק"ל היה חתנו של האדמו"ר רבי יהודה אריה לייב אלטר השפת אמת. הספר נדפס לראשונה בתשכ"ד ע"י בני המחבר שהצליחו להציל את כתב היד ממאכילת האש בתקופת השואה. אך כפי שכתבו בפתיחת המהדורה הראשונה שהם זכו להוציא לאור תעלות חכמה ממעינות הקדושה אשר השאיר אחריו אביהם, מעט מזער שנשאר לנו לפליטה...יותר מארבעים חיבורים בכל מקצועות התורה השאיר...מהם נדפס בחייו אחר הסתלקותו הספר הראשון יכהן פאר חידושים נפלאים על סדר קדשים וחידושים על הרמב"ם וכן ל"א דרשות אשר השמיע ברבים...בעיונות הרבים נאבדו בשואה הגדולה רוב רובם של החיבורים על כל מקצועות התורה...נשארו לפליטה רק שלשה חיבורים מעטי חכמות, שנים לקוטים על התורה, מועדים ודרשות וחידושים בודדים, וחיבור קטן אשר כתב לזכר אחינו הרב החסיד עובד ה' מוהר"ר יחיאל אפרים פישל הכהן זצ"ל אשר נפטר בדמי ימיו וקרא לחיבור על שמו 'הבן יקיר לי אפרים'...

קראנו שם הספר יכהן פאר כשם ספרו הראשון אשר נקרא בשם זה ע"י ואבינו המחבר זצ"ל...עכ"ל הבנים בהוצאה הראשונה.

הדברים שהובאו לעיל ומעט מענינו של הספר נערכו עפ"י מהדורה חדשה שיצאה בירושלים תשע"א.

³ ראה בעל שם טוב עה"ת פרשת בראשית מאמר צ"ז (שם בפרשת נח ב'מקור מים חיים' אות ל"א, הביא מקורות נוספים מספרי החסידות ביניהם בספר תולדות יעקב יוסף פרשת חיי שרה)

וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנֶה. וַיֹּאמְרוּ אֲמִיגְצָאנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַיֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְעַבְדֶּיךָ לְאַחֲזָה אֶל־עַבְדֵּינוּ אֶת־הַיֶּרְדֵּן
(במדבר ל"ב א'-ה')

הרב שלמה הרכבי⁴ זצ"ל הי"ד בספר שנערכו מאמריו מאמרי שלמה (ח"א מאמר נ"ו) מלמדנו כינה היאך צריכה להיות הרגשתנו בקיום מצות ישיבת ארץ ישראל⁵ וזלה"ק:

בני גד ובני ראובן טוענים 'הארץ אשר הכה ה' לפני עדת ישראל ארץ מקנה היא ולעבדיך מקנה. ומשה טוען כנגדם וְהִנֵּה קִמַּתָּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תִּרְבּוּת אֲנָשִׁים חֲטָאִים וכו'. [שם שם י"ד]

לכאורה קשה קצת, הלא הם בארו לו ונתנו טעם שרוצים להשאיר מפני מקניהם, ואם רצונו שילכו להלחם עם בני ישראל שלא להניא ליבם, יאמר להם התנאי אם ילכו ישיגו. איך הגיע ל'פסק' מוחלט כזה שהם אינם רוצים את ארץ ישראל, והם 'תרבות אנשים חטאים'?

אמנם האמת בדבר היא כי משה רבינו הכיר במציאות הדבר, שאעפ"י שמענתם שיש להם מקנה רב ולכן רוצים עבר הירדן הוא צדק, מ"מ בפנימיות לבכם לא הטעם שפרטו בשפתותיהם הוא הניעם להשאיר בעבר הירדן, לא ריבוי מקנם ורוב המרעה שיש פה בעבר הירדן הסיבה העיקרית לדבר, יש פה סיבה פנימית בלב, סיבה רצינית יותר עמוקה, עמוק עמוק בלב יש טעם שאי אפשר להעלותו בפה, והטענה היא רק אמתלא, עלילה מקרית שנולדה על ברכי הטעם הספון והטמון לכסותו בטבע האדם, ומצוי תמיד במצבים כאלו.

⁴ הרב שלמה הרכבי זצ"ל הי"ד (תר"ן-תש"א) משגיח ביישיבת שער התורה גרודנא (ליטא). לאחר פטירת הרב אלטר שמואלביץ זצ"ל ששימש כראש ישיבת גרודנא, נתמנה הרב"ג הרב שמעון שקאפ ע"י ה'רב מפוניבז' – הרב יוסף שלמה כהנמן זצ"ל ששימש בתקופת מעבר כראש הישיבה. עפ"י הצעת הרב ירוחם הלוי ליוואוויץ זצ"ל, המשגיח המפורסם מיישיבת 'מיר', מגדולי בעלי המוסר לפני מלחמת העולם השנייה, נתמנה הרב שלמה הרכבי זצ"ל כמשגיח רוחני לגרודנא. מן העניין לציון שהרב ירוחם הציע שגם יגיד שיעורים, אבל ר' שמעון שקאפ סירב כדי להמנע מערכוב תחומין (בין ה'לומדות' של עולם הלימוד הישיבתי, להתעלות ובניית קומת האישיות החנוכית תורנית). עוד למדנו הרבה חנוכית עפ"י דברי ההקדמה לספר ממנו הובאו הדברים כי: תולדות הגאון הצדיק רבי שלמה הרכבי הי"ד הם תולדות של עם צעיר שחשבוהו לבלתי ראוי להגיע למדרגות נעלות בתורה, [בשנות ילדותו לא רצה ללמוד, והוריו הצדיקים שסבלו הרבה בחייהם, ומסרו נפשם על גדולו וחוכו ובמיוחד אמו הצדקה, היו שרויים בצער עמוק על כך] שמתוך שימת לב לכחותיו, רצון אדיר, והתמדה עצומה נחפז לאדם גדול ואמון פדגוג, שהעמיד תלמידים לאלפים [מתלמידיו הגדולים והמפורסמים: ר' חיים שמואלביץ זצ"ל (ראה בספר 'מה ולב' תולדותיו שכתובים ביד אומן מיוחדת) רבי שמואל רוזנבסקי זצ"ל ראש ישיבת פוניבז', הגאון רבי ישראל זאב גוסטמן זצ"ל ראש ישיבת נצח ישראל (בעהמ"ח 'קונטרסי השיעורים')].

הרב שלמה הרכבי למד בצעירותו ביישיבה בראדין בתקופת מאור ישראל – החפץ חיים זצוק"ל. באותה תקופה הגיע ליישיבה ר' ירוחם ליוואוויץ שכאישיותו החנוכית מנביחת העוף, ראה את כוחות הנפש האדירים הטמונים בבחור הצעיר, והוא שעזר לו למפחם ולפתחם. לאחר שר' ירוחם נקרא למיר ע"י ראש הישיבה הרב אליעזר יהודה פינקל ז"ל לקח עמו 'סגל חבריה' מהיישיבה בראדין וביניהם הרב שלמה הרכבי אשר שם גבהה קומת אישיותו יותר ויותר. בשנת תרפ"ב חזר לעיר מולדתו גרודנא ממנה יצא, ובמשך שמונה עשרה שנה הודריך את בני הישיבה תחת ראשותו של הרב שמעון שקאפ זצ"ל כמסופר לעיל.

באלול תרצ"ט עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, 'בין כסה לעשור' ת"ש נכנס הצבא האדום הסובייטי לגרודנא והיישיבה נסגרה מיד למחרת בגזירת הרשעים. הרב שלמה עם רוב בני הישיבה עברו לוויילנא, שם התאספו גם מיישיבות אחרות. רבי שמעון שקאפ זצ"ל היה חלש להצטרף אליהם, ב' בחשוון באמצע תפלת 'מנחה' נדם לבו הגדול. שמועת פטירתו הכתה שבר על שבר את בני הישיבה הגולים בוויילנא. כעת נשא הרב שלמה הרכבי בעול החזקת הישיבה על כתפיו, והוא כלפיד אש מוליך את הישיבה בין תמרות האש של המלחמה הנוראה. בקיץ תש"א נלקחו להריגה בני הישיבה יחד עם רבם הרב שלמה הרכבי זצ"ל הי"ד וכל משפחתו, שעלו למרומים כגווילים נשרפים ואותיות פורחת.

הספר מאמרי שלמה, הינו עפ"י שיחות שנכתבו ע"י תלמידיו וחלקם היו למראה עיניו. הספר יצא לאור לראשונה בירושלים תשל"ז, ומהדורה זו מורחבת, נדפסה בתשס"ב. הספר נערך ע"י תלמידו הרב זיידל אפשטיין זצ"ל (בעהמ"ח 'הערות' עה"ת) אשר שימש כמשגיח רוחני ביישיבת 'תורה אור' בראשות הרב פינחס שיינברג זצ"ל.

⁵ גדרה ההלכתי של מצות ישוב ארץ ישראל סוגיה רחבה ועמוקה היא. ראה אנציקלופדיה תלמודית כרך כ"ה ערך 'ישיבת ארץ ישראל' וכן בספר מקיף וכולל בבירור השיטות השונות בסוגיה זו, נחלת יעקב – בירורים במצות ישיבת ארץ ישראל לרב יעקב זיסברג שליט"א הוצאת ישיבת אור עציון תשס"ה.

אעפ"י שלכאורה מפשטות הפסוקים נראה שהסירו מעליהם חשד משה שהם כאבותיהם אינם מסוגלים לקחת חלק בארץ ומושכים ידיהם מלכת להלחם מפני יראתם ולכאורה הסכים להם ולבקשתם. האמת היא שמשה היה צודק, לא היו מסוגלים [בשלימות] לארץ, עדיין היתה חציצה בינם ובין קבלת הארץ.

[על הכתוב] **ולב כסיל לשמאלו** (קהלת י' ב') [אומרים חז"ל (במדבר רבה כ"ב ט')] **אלו בני גד ובני ראובן שעשו את העיקר טפל ואת הטפל עיקר**, שהיכבו את ממונם יותר מן הנפשות, שהן אומרים למשה 'גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים למפנו' אמר להם משה אינה כלום, אלא עשו את העיקר תחילה 'בנו לכם ערים למפכם' ואחר כך 'וגדרות לצנאכם'... [ע"פ המדרש]. זה הראה שבאמת עדיין לא יצאו לגמרי מהמצבים החוצצים בינם לבין ה', יקרת צאנם בעיניהם הראה בחוש שיש להם התיחסות יתרה לחומרות, אהבת הממון תופסת עדיין אצלם מקום הגון לפי ערכם הרם, וזה התנגדות להשגת ארץ ישראל, הסתגלות לארץ ישראל היא הפרישה מהתקשרות לעניני העולם, עזיבת תאוות וקשר לממון, חביבות הממון בטלה ומבוטלה לעומת חביבות האפשרות להתדבק בשם ע"י הארץ הקדושה המסוגלת לזה. יסורים הממרקים את החומר הם המה מעשה הקנין לזכיית הארץ ובמענתם שעדיין קשורים לממונם הם, ממילא אינם מסוגלים לדבקות לארץ כראוי. תוצאות הדבר נראה לבסוף:

אתה מוצא בבני גד ובני ראובן שהיו עשירים והיה להם מקנה רב וחבבו את ממונם וישבו להם חוץ מארץ ישראל לפיכך גלו תחילה מכל השבטים (במדבר רבה כ"ב ו') **ע"כ שהם היו מדובקים פחות משאר שבטי בני ישראל לארץ ישראל היו יותר קלים לחנתק ממנה ולצאת לגלות**, ההתקשרות לחומרות יותר משאר אחיהם הצצה בעדם מהדבק בארץ כשאר האחים. לא היו מרגישים לפי ערכם הרב גודל נחיצות הארץ והסתפקו בעבר הירדן וזה די להם...

[הסיבה לחוסר הרגשת אכלות הגלות וחורבן בית המקדש]

במבט כזה על ענין ישוב הארץ נוכל להבין ענין שמתמיה מאוד, **מדוע אנו שסובלים כל כך הרבה ומשוקעים ביסורי הגלות, אין אנו יכולים להתאבל על החורבן כראוי**, וחז"ל הפליגו כל כך באבלות על ירושלים עד שתלו ראיית והשתתפות בנחמת כמדת השתתפות באבלות ואמרו כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה (תענית ל' ע"ב).

כשאנו מתבוננים שהיה הכי קטן לגשמיות עלול לפגוע ולפגום בדבקות לארץ, **ובשנתבונן ענין אכלות ציון שאין עיקר האכלות על חורבן הגשמי כי אין ארץ ישראל עבור כלל ישראל ענין גשמי**⁶ רק עיקר בקשותינו עבור ארץ ישראל ועיקר בקשת אבותינו האבות הקדושים היה להשיג הבטחת ה', מקום המסוגל ביותר לדבקות ה' כמו שנתבאר [לעיל בספר שם] ומשה רבינו נתאבק כל כך להכנס לארץ ישראל רק להוסיף מצוות כאומרם ז"ל (סוטה י"ד) דרש רבי שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל, וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה, אלא כך אומר משה, הרבה מצוות נצטוו ישראל ואינן מתקיימים אלא בארץ ישראל, אכנס כדי שיתקיימו כולם על ידי...

כי אין כוונת ארץ ישראל אכילת פירותיה או שביעת טובה, **הכוונה בה הוא רק מצב דבקות שמשגיגים ע"י קיום המצוות, זהו הנדרש מכל אחד**, וזהו השכר שמקבל בהשגתו הנדרש ממנו, **התענוג עצמו בהשגה הוא גופא השכר** כמבואר ברמב"ם⁷ על צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם [ברכות י"ז ע"א] – עטרות שלהם זהו ההנאה מההשגה עצמה היא עטרותיהם.

⁶ בנדפס בספר יש תוספת שנראית עפ"י העורך ולא המחבר (כיוון שהקיפוח בסוגריים מרובעים, שעפ"י כללי עריכה, זו תוספת שאינה מהמחבר) אביאה לפני המעיינים, וזו לשונה: כדעת התועים שמסתפקים במלכות ישראל, וארץ ומדינה מפני היחס ההסמורי.

⁷ ראה פירוש הרמב"ם למשנה סנהדרין (פרק י' משנה א'). ובין דבריו שם כתב וזלה"ק: ...**צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה**. והכוונה באמרו עטרותיהם בראשיהם, קיום הנפש בקיום מושכלה והיותה היא והוא דבר אחד כמו שהזכירו בקיאי הפילוסופים בדרכים שיאריך ביאורם כאן. ואמרו נהנים מזיו השכינה, כלומר שאותם הנפשות נהנות במה שמשכילות מן הבורא כמו שנהנות חיות הקדש ושאר מעלות המלאכים במה שהשכילו ממציאותו...

אבלות על ציון היא ההרגשה שחסרה לו האפשרות לדבקות הזאת, הרגשת ההפסד הגדול בהפסקת ירידת השפע והחסד ישר מהשכינה הקדושה בגלוי, גלות השכינה עצמה, אין מקום לשכינה בכל העולם באיתגליא, מי שמכיר זה ומשתוקק ומחכה לזמן שיוכל לשוב למצב הראשון הראוי, הוא המרגיש גודל האבירה והחורבן והוא יכול להתאבל, אבל מי שמקושר בכל נימי חייו בהגשמה, עניני ממון ממלאים כל חללי לבו, נשמתו ומחשבתו מלאים בעניני העוה"ז, אין בלבו מקום לצער עבור רוחניות והשראת השכינה, וממילא אין בלבו מקום לצער נכון על אבדת ארץ ישראל וחורבן בית המקדש הרוחני ורק קצת על גשמייות החסרון, וזה יכול להתפשר בנקל בדברים אחרים שמשביעים רצונו.

אם בני גד ובני ראובן בכל גדלותם ורוממותם לא היו מסוגלים לדבקות גמורה עם הארץ, אם להם לא היה חסרון הארץ מורגש כל כך כראוי, כל שכן אנו שמקושרים בעניני העוה"ז בכל נפשנו, אין חסר לנו קדושת הארץ לדבקות [בה'], וזה פשוט דבר שאין חסר לאדם אינו מתאבל עליו, ואיך נוכל להתאבל על ירושלים ובית המקדש? על כל אחד להתכוון הרבה בזה להשיג איזה חסרון קדושת ארץ ישראל ובית המקדש, כי בפירוש תלו חכמינו זכ"ל ראיית הנחמה באבלות על החורבן, כל המתאבל על ירושלים וזכה ורואה בשמחתה. עכ"ל הרב שלמה הרבני זצ"ל הי"ד.

מטיהור הכלים למדים על מיהור האדם

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה אֲנִי הַצֵּבָא הַבָּאִים לְמַלְחָמָה זֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוֵּה ה' אֶת־מֹשֶׁה. אֶךְ אֶת־הַזֶּהב ... פְּלִידָרָר אֲשֶׁר־יָבֵא בָאֵשׁ תִּעְבְּרֻהוּ בָאֵשׁ וְטָהָר אֵלָּה בְּמִי נִדָּה יִתְחַטֵּא וְכָל אֲשֶׁר לֹא־יָבֵא בָאֵשׁ תִּעְבְּרֻהוּ בְּמִיָּה. וְכַפֵּסְתֶּם בְּגִדֵיכֶם בְּיָוֶם הַשְּׁבִיעִי וְטָהַרְתֶּם... (במדבר ל"א א-כ"ד)

בחלק יצחק לאדמו"ר מספינקא הרב יצחק אייזיק וייס⁸ הי"ד מבאר ענין מיהור הכלים לטיהור האדם היהודי וזלז"ק (ממות ד"ה וכבסתם): הנה מרן באמרי יוסף פירש דקאי על השבת, דע"י שמירת שבת קודש יכול אדם לכבס כל הבגידות ועיונות ולטהר את עצמו לעבודת ה' יתברך, עיי"ש בדבריו הקדושים.

ויש להוסיף עפ"י מה ששמעתי בשם רבינו הקדוש מרופשיץ זצ"ל דפירש מאמר הזמר (כי אשמרה שבת) על כן אכבס בו לבי כבורית, ודקדק דהוי ליה למימר כבורית, דהא הבורית הוא דבר המלבן ולא המתלבן. ועל כן אמר דע"י קדושת השבת קודש יכול האדם לתקן ולטהר את לבבו שיהיה כמו הבורית, דכמו שהבורית הוא מטהר ומלבן את הדברים האחרים, כן יהיה לבו מטהר ומלבן לבות בני ישראל, וזהו 'לבי כבורית', עד כאן דבריו הקדושים ושפתים ישק.

⁸ הרב יצחק אייזיק וייס מספינקא זצ"ל הי"ד. חסידות ספינקא התבססה בהונגריה, היא היתה מיוזג של כמה מהלכי עבודת ה' ולמוד: מזידיטשוב נטלה את הנסתר, בלימוד פסע בנתיבות צאנו, ובעבודה מלחט בעלו. הרב יוסף מאיר היה האדמו"ר הראשון, לאחר הסתלקותו המשיך דרכו בנו הרב יצחק אייזיק. יסד ישיבה בחצרו שקרא לה ע"ש אביו אמרי יוסף, והוא אמר שם שיעור בכל יום. הונגריה נותרה כאי בודד בשואה לאחר שרוב יהודי אירופה הושמדו, ויהודים ניסו להמלט אליה. האדמו"ר נתן הוראה לבנות מתחת לאולם הקבלה בונקר, שבו החביאו את היהודים הנמלטים. יום אחד נתפס יהודי שהסתתר בחצרו, האדמו"ר נלקח לחקירה אך טען להגנתו מכיוון שמוגיעים אליו יהודים רבים, אינו יודע מקום מגוריהם של כולם. הם שחררוהו, אך פקדו עליו לנעול את חצרו בכל לילה. לכן האדמו"ר פקד להרוס את שער החצר כדי שיוכלו להמשיך להגיע לחסות בצילו. מפאת קשרים שהיו לו עם ארמון המלוכה באנגליה, הגיעה אליו אשרת כניסה משם בתחילת מלחמת העולם השנייה, אך הוא סירב לעזוב את חסידיו. בר"ח סיון תש"ד נלקח לאושוויץ, גם כשהובילוהו הנאצים הארוכים בדרכו האחרונה, לא פסק מתלמודו. ובי"ג בסיון החזיר נשמתו על קדוש ה'. אנשים שהיו מסכיבו סיפרו כי בעת שנלקח למחנה היה שר 'וטהר ליבנו לעבדך באמת' ובעת הלקחו להריגה, היה מצעק: 'אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה'.

נכדו ר' יעקב יוסף ניצל מוגיא ההשמדה וכשחזר לעירו מצא מתחת לערימות השלג דפים בכתב יד מחבורו הגדול של סבו. לאחר שאספם הוציאם לאור לראשונה בתשי"ב בארה"ב, ובשנת תשס"ג מהדורה שניה ממנה נערכו הדברים. (תולדותיו נערכו עפ"י הספר אדמורים שניספו בשואה עריכת מנשה אונגר מוסד הרב קק ירושלים).

וה'נ [והכי נמי] יש לפרש וְכַפַּרְתֶּם מִגְדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי ע"י השבת קודש עד וְטַהַרְתֶּם שתוכלו לטהר גם את אחרים כמו שהבורית מלבן אחרים, כך אתם תוכלו לטהר הלכבות לעבודת הבורא יתברך שמו.

ובזה יש לפרש המסורה המוכא כבעל הטורים: וטַהַרְתֶּם [בפרשתנו], וזרקתי עליכם מים טהורים וטַהַרְתֶּם (יחזקאל ל"ז כ"ה). עפ"י מה שכתבנו דפרה אדומה היא בחינת שבת, ועל כן בפרה הכל שבע: שבעה כהנים, שבע הזיות כדאיתא במדרש שם (במדבר רבה י"ט ב') וכמו ששבת פועלת לטהר אחרים, הכי נמי ע"י הזיית אפר פרה על האדם, באין לו הרעור תשובה ועושה תשובה שלימה ובה מטהר את עצמו.

וזה כוונת המסורה, כמו דהכא וטַהַרְתֶּם – פירושו לטהר אחרים, הכי נמי בפרה וזרקתי עליכם מים טהורים וטַהַרְתֶּם – לאחרים. עכ"ל החקל יצחק ז"ע הי"ד.

הנודר כאילו בנה במה דהיינו סלל דרך חדשה עקלקלה בעבודת ה'

כל הנודר כאילו בנה במה [נדרים כ"ב ע"א]

הרב יהודה עמיטל⁹ זצ"ל אוד מוצל מאש מבאר בספר קול יהודה שנערך עפ"י כתביו:

מה משמעותה של השוואה זו? הבמה מסמלת את תשוקת האדם לעזוב את העבודה הרגילה של ביהמ"ק ולאמץ לעצמו פולחן אישי מקורי משלו. בדומה לכך סייגים שאדם מטיל ומקבל על עצמו באמצעות נדרים מסמלים גם הם התרחקות מהעולם הרגיל של קיום מצוות... המקובל. הנודר מאמץ לעצמו נתיב חילופי שבו הוא עובד את ה'. במקום להסתפק במצוות שהעניק לו ה', מעדיף הנודר את מסלול הנדרים, ובכך הוא מרחיק ואף מנתק את עצמו מהעולם הרגיל והרצוי של עבודת ה'.

לכאורה, התנהגות זו אינה שלילית ואין בה דופי. אדרבה, האדם מונע מתשוקה לקבל על עצמו חיובים וסיגופים נוספים. ברם על האדם לדעת באיזו דרגה הוא מצוי, וכיצד עליו לנהוג בעבודת ה' שלו... התורה איננה מגלה התלהבות מהשתוקקותו של האדם לנדרים, ובגישתה נעשית היא כפונה אל המבקש לידור ושוואת, מי אתה שתחשוב ותבקש לך חיובים נוספים והגבלות יתרות, וכי כבר מיצית את כל המערכת הבסיסית של תרי"ג המצוות?! ...

לא בכדי הושווה הנודר לכונה במה. גם הבמות הותרו כהוראת שעה בטרם הוקבעו סדרי החיים בתקופה בה היתה עדיין הארעיות בישראל, לפני שהגיע העם אל המנוחה ואל הנחלה בבנין מקדש של קבע... ההחמרה צריכה להשאיר זמנית, ולחיות נחלת יחידי סגולה העומדים ברמה רוחנית גבוהה במיוחד. לעיתים אנו מחמירים על עצמנו יותר מכפי שה' דורש מאתנו, אנו מאבדים את המרכיב הרוחני שבעבודת ה' שלנו, ומרגישים את הפרטים הטכניים החיצוניים. עלינו להכיר בדרגה האמיתית שלנו ולא לדמות כי אנו עומדים ברמות גבוהות יותר. היו זמנים שבהם יכול אדם לשאת את עינו אל הגדולים כמו ה'חזון איש' ור' חיים מבריסק, ולהתפעל משמירת המצוות הקפדנית שלהם ומהחומרות שנטלו על עצמם. היום חומרות אינן מוגבלות לתחומם של הגדולים, כל יהודי... הושב שמשימתו בחיים היא לחיות כפי שהגדולים חיים... עלינו

⁹ הרב יהודה עמיטל (תרפ"ה-ב"ז בתמוז תש"ע) נולד בהונגריה עבר את אימי השואה, עלה לארץ ישראל למד בישיבת חברון בראשות הרב יחזקאל סרנא זצ"ל באותה עת שמע שיהדות מהרב יעקב משה הרל"פ זצ"ל מגדולי ירושלים באותה עת. לימים נשא את נכדתו של אחד מגדולי הדור הרב איסר זלמן מלצר זצ"ל. אישיותו הרבנית המיוחדת הביאתו למוזג עולמות שונים ולבסוף הוזמן לשמש כראש ישיבה בגוש עציון המתחדש לאחר מלחמת ששת הימים (תשכ"ז) ובמשך עשרות שנים עמד שם בראשות ישיבת הר עציון באלון שבות כשאליו מצטרף הרב אהרן ליכטנשטיין זצ"ל התנו של הגר"ד פולובייצק מארה"ב.

הספר קול יהודה ממנו הובאו הדברים לעיל בענין הפרשה, הינו חלק ותמצית משיחותיו הרבות שנמסרו בישיבה ונערכו ע"י אחד מתלמידיו הגדולים והותיקים, שלימים חזר לישיבה בתפקיד של 'משגיח רוחני' הרב יעקב פישר שליט"א, שהכריזוהו אישית בתחילת עבודתו ההנכית בישיבת כפר הרא"ה, עת הייתה מקבוצת תלמידיו הראשונים, וקשרינו נשמר למעלה מארבעים וחמש שנה (אריכות ימים טובים לשנינו בתוך כלל ישראל).

להעריך את דרגתנו באופן אמיתי ולהמנע מאימוץ מנהגים שאינם תואמים את רמתנו. שנית עלינו למצוא את הביטוי האישי שלנו במסגרת קיום המצוות שהתורה דורשת מאתנו...

בספר 'שיחות הסבא מסלבודקא' (עמ' תתס"ד-תתס"ו) לרב נתן צבי פינקל זצ"ל כתב: הורגלנו לחשוב שהיראה והשמחה הם שני מושגים הרחוקים זה מזה, דבר והיפוכו... הירא אינו שמח, והשמח אינו ירא. אולם אם נתבונן מבעד לשפופרתה של תורה, יראו לנו הדברים אחרת. ניווכח שלא רק שאין היראה והשמחה צרות זו לזו, לא רק שהאחת אינה שוללת את חברתה, אלא להיפך, הן מחייבות זו את זו וממלאות זו את זו. אין האדם יכול לקנות לו יראה, אם באותה שעה לא יקנה לו גם את השמחה... [בהמשך מביא ענין אכילת מעשר שני המביא ליראה (עפ"י דברים י"ד כ"ב-כ"ג) ע"ש תע"ש את פליטת בואת ורע"ה .. ואכלת לפני ה' אלקיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם... למען תלמד ליראה את ה' אלקיך פליטתים...]

על פי מושגנו ביראת שמים היה יוצא לנו כי האדם כשהיה בא לירושלים ללמוד יראת ה', היה משקיע עצמו בצער ובינון, חרדה ודאגה... וירושלים זו העיר של בית התלמוד ליראה היתה נהפכת לאבלה. אלפי אנשים היו משליכים מעליהם את הבלי העולם והחיים הולכים כל היום בפנים זעופות, עטופים במחשבות מרות, ויוצרים אטמוספירה מפחידה וסביבה מלאה עצבות ודאגה, הממיתות את החיים ואת התשוקה לחיים, ואיך יתכן אחרת, הלא בית תלמוד ליראה כאן?! אמנם בהמשך הכתובים, וכי'ר' פה מ'ה' ה'ר' פ' כי לא תוכל שאת' פי'יר'ק מ'ה' ה'פ'ק'ם א'ש'ר יב'ה'ר' ה' אלקיך לש'ם ש'מו ש'ם פי' יב'ר'כ' ה' אלקיך. ונתת' פ'פ'ס' וצרת' ה'פ'ס'ה' פי'ד' ו'ה'ל'כ'ת' א'ל'ה'פ'ק'ם א'ש'ר יב'ה'ר' ה' אלקיך בו, ואכלת' ש'ם לפ'ני ה' אלקיך ושמחת' את'ה' ובית'ה'...

ומסיים הסבא מסלבודקא:

אמנם כן, לא בחיים מצומצמים ופעוטים הכתוב מדבר, לא בחיי רצונות גסים וזולים, המפרפרים ומתרצצים בלב האדם ומסגירים אותו במסגרת צרה ומחניקה, החיים התוריים [מלשון תורה] מוארים באור ה', פותחים לפני האדם אופקים רחבים, המרחיבים לב ונפש במרחב י-ה, עיניו תראינה את כל חללם של העולמות כולם, ומחשבתו תקוף את הנצח. וחיי התורה זכים ונעימים כל כך, עד שגם אי הנעימות הקלה ביותר, הרוחנית או החומרית, אי אפשר שתמצא בהם. עכ"ל הסבא מסלבודקא כפי שהובאו בכתבי הרב יהודה עמיטל זצ"ל.

אמנם מעיון בספר עצמו מצינו המשך והתימות הדברים ואלו הם:

וכשבאו שבטי יה לעיר הקודש ירושלים, כשנחרו בני ישראל למען ללמוד ליראה את ה' אלקיך, המדרגה הגבוהה ביותר של התורה, ותוכן החיים הפנימי ביותר של האדם. אז אז צריך היה באוירא דירושלים לחיות ספוג כולו חיים ורעננות, יופי ושמחה. כל 'עב קל' לא יעיב על שמו, וכל פגימה דקה הפוגמת את השמחה לא תמצא בו, כי בלמדו ליראה את ה' אלקיך – הלא למד גם לחיות ולשמוח לפני ה'. עכ"ל הסבא מסלבודקא זיע"א.

ביאור מסורה ג' פעמים 'נחנו' סוד האחדות

נחנו נעבד חלוצים לפני ה' (במדבר ל"ב ל"ב)

בספר שיר מעון לרב שמעון סופר¹⁰ זצ"ל הי"ד (נספה באושוויץ בכ"א בסיון תש"ד) אב"ד ערלוי בעהמ"ח שו"ת התעוררות תשובה, (נכדו של החת"ם סופר זיע"א) כותב בפרשתנו וזלה"ק:

¹⁰ הרב שמעון סופר (כ"ה באייר תר"י-כ"א בסיון תש"ד) נכדו של החת"ם סופר, בנו של רבי אברהם שמואל בנימין הכתב סופר שמואל מקום אביו. שימש ברבנות בערלוי במשך ששים וארבע שנים. ערך מכתבי סבו את הספר הידוע על התורה 'תורת משה', שעבר כמה מהדורות. בענותותו הגדולה כאשר הדפיס את ספרו שלו שו"ת התעוררות תשובה בראש כל עמוד בספר כתב: 'אין לסמוך על הוראה זו כלל, עיין בהקדמה'. כמו"כ את הידושי התורה שלו על החומש שיבין בתוך ספרו של סבו תורת משה, אך כל מאמר חתם בסיומו 'ש"מ' שיר מעון.

ג' פעמים 'נחנו' [בפרשתנו כמובא לעיל, השני] בָּנֵנוּ אִישׁ־אֶחָד נָחֵנוּ (בראשית מ"ב י"א) נָחֵנוּ פְּשָׁעֵנוּ וּמָרִינוּ (איכה ג' מ"ב). י"ל [יש לפרש] אם נחשב אותנו כולנו לבני איש אחד, ושלוש ואחדות במהותינו, אזי נוכל לעבור חלוצים לפני אויבינו באין פגע לנו, אעפ"י שנחנו פשענו ומרינו, כדאיתא בבראשית רבה (ל"ח ו') חבור עצבים אפרים הנח לו (הושע ד' י"ז) אפילו עובדים ע"ז, אם שלום ביניהם, אז אין פגע רע ביניהם ואין מדת הדין יכול לשלוט בהם.

פרשת מסעי

רמזי נוטריקון במדרש רמזים לגילוי האורות הטמונים בחיי היהודי

...נְחִיתָ כִּצְאָן עַמּוֹךְ בִּירֵמִשָּׁה וְאַחֲרָיָה (תהלים ע"ז כ"א) מה 'נחית' נוטריקון הוא נחית.

רבי אליעזר אומר – נ'סים עשית עמהם, ח'יים נתת להם, י'ם קרעת להם, ת'ורה נתת להם, וע"י מי ע"י משה ואהרן.

דבר אחר נחית ר' יהושע אומר – נ'פלאות עשית להם, ח'ירות נתת להם, י'מינך הושע אותם, ת'לוי ראש נתת להם ע"י משה ואהרן.

ורבותינו אומרים נחית – נ'ביאים העמדת מהם, ח'סידים העמדת מהם, י'שרים העמדת מהם, ת'מומים העמדת מהם ע"י משה ואהרן.

ד"א נחית רבי עקיבא אומר – נ'זראות עשית בשונאיהם, ח'רון אף שלחת בהם, י'רך הולחמה אותם, ת'חומות כסית עליהם, ע"י מי ע"י משה ואהרן... (במדבר רבה כ"ג ב'). כדאי לראות דברי היפה תואר השלם בביאור דברי חז"ל אלו)

הרב גד אייזנר¹¹ זצ"ל משרידי השואה מבאר משמעות מיוחדת זו של חבאת 'נוטריקון' בדברי חז"ל במדרש. נקדים ונאמר כי ישנה 'תורה' מהבעש"ט בענין המסעות שתוכנה הוא 'כל נסיעת האדם מרימו בתורה'

במהדורה החמישית של 'תורת משה' (ירושלים תש"נ) לראשונה הדפיסו את חידושי בקונטרס בפני עצמו, לאחר הדפסת התורה משה, בתשפ"א נדפסה מהדורה מפוארת ביותר ע"י מכון חת"ם סופר ובנוסף למהדורה המושלבת, הוא נדפס כספר בפני עצמו.

משמעותו של השם 'שיר מעין' מוסברת בפתחת חלק זה במהדורה הנוכחית כי שיר מעין רמוז שמו שמעון ועוד צירוף התיבות שיר מעין יסודו עפ"י הגמרא (הגיגה י"ב ע"ב) דקאמר ר"ל דאיכא שבעה רקיעים ושם אחד מהם מעין ומפרש מעין שבו כתות של מלאכי השרת אומרים שירה בלילה ומחשות ביום מפני כבודן של ישראל.

כמו כן נודע במעלת תפלתו המיוחדת שנבעה מעמקי הלב. אחיינו הידוע סופר רבי עקיבא סופר היה אומר: די היה לשמוע מדודי הרב מערלי ברכת 'שחבל נחיה בדברו' כדי להתעורר בתשובה. נכדו הרב יוחנן מערלי (שנסתלק לעולמו בירושלים בשנת תשע"ו) אומר: ...כל תיבה ותיבה מהתפלה מתחלטה ועד סופה היה מבטא בנעימה קדושה ובנגון מיוחד, וכל מי שהיה נוכח שם, היה מרגיש שק"ו [קדושת זקני] עומד לפני בוראו באימה וביראה...איה המלים לתאר את קריאת 'שמע ישראל' שאז היה מגיע להתפשטות הגשמיים ממש... (נערך עפ"י הספר פליטת בית סופריהם, תש"פ).

¹¹ הרב גד אייזנר זצ"ל (כ"ד שבט תרס"ג – כ"ד אדר תשמ"ה) נולד בפולין לאביו ר' יצחק שלמה ולאמו מרת רבקה השתייכו להסידות גור (אחרית ימיו של השפת אמת נלב"ע שבט תרס"ה). בהיותו בן אחת עשרה פרצה מלחמת העולם הראשונה ששיבשה סדרי עולם, קול התורה נתמעט מאוד ובמיוחד בין הילדים והבחורים. האדמו"ר ר' אהרן מקוזניץ זצ"ל אירגן קבוצות לימוד, בהכחינו בכשרוננו של הילד גד, צירפו לקבוצת בחורים מבוגרים יותר. הודות למלמדם שהאחיב עליהם עד למאוד את קדושת התורה, למרות המחסור עסקו בשמחה ובהתמדה גדולה. היו משננים מסכתות שלימות של משניות בע"פ, חוזרים עליהם בלכתם בדרך. את המרחקים ממקום אחד למשנהו אמדו לפי מספר המשניות אותן היה ניתן ללמוד בפרק זמן של הליכה זו. כשבגר והמשיך לעסוק בהתמדת התורה בחשק עצום, מספר על כך שצמאונם לכל מכמני התורה היה עצום, אך ספרים לא היו כל כך בנמצא, והם היו משוטטים בבתי המדרש בין אוצרות הספרים. כאשר יצא לאור כרך חדש מהשדי חמד של רבי חזקיהו מדיני זצוק"ל והם קנוהו לבית מדרשם, פרמו את הספר לקונטרסים וחילקוהו בין הבחורים כדי שיוכלו ללמוד ממנו כמה בחורים באותו זמן.

בחודש אלול תרפ"ב הקים ביתו עם בתו של הרב אליהו קופר מחסידי גור בלודז'. בהיותו אברך המשיך בתלמודו מתוך שקיעה ושקידה עצומים. מתוך שבחסידים עסקינן, יש לדעת כי התקשרות לאדמו"ר ולזקני החסידים, משמעות חשובה לה בעבודת ה'. יראת כבוד גדולה היתה לזקנים ביניהם, שהסתופפו אצל אדמו"רים מדור קודם. זקני החסידים בבית המדרש עוד היו אצל האדמו"ר מקוצק. ניש לדעת כי חתנו של האדמו"ר מקוצק היה רבי אברהם בעהמ"ח שו"ת אבני נזר, ואגלי טל מספרי היסוד של הלכות שבת. בתחילת ספרו זה כותב כי עיקר דרך הלימוד האמיתית קיבל מחותנו. פעם ניגש אחד מזקני החסידים וסיפר לר' גד כי ראה בחור (לא נשוי) עוסק בספר חסידות, ושאלו: מה לבחור ולחסידות? שילמד גמרא ותוספותיו שכן באותה תקופה לא היה מקובל שיעסקו בספרי חסידות לפני הנשואין. ענה לו הבחור: את הנסיונות שבעבר לא עברו עד גיל שבעים, אנו עוברים עתה בגיל שבע עשרה... כלומר ספר החסידות מחזק אותם בעמידה בנסיונות. החסיד חזק הניח את הבחור וקיבל דבריו. [להזכירנו עוסקים אנו בתקופה לפני כמאה שנה (תרפ"ג לערך) מה נאמר היום?]

לאחר כמה שנים החל לעסוק בעבודת קודש של חינוך בתלמוד תורה שהיה מעולה 'דרכי נועם' בלודז'. ולמעשה לאחר השואה המשיך בכך בכל שנות חייו. נודע כמחנך דגול ובמסירות לתלמידיו. תקופת השואה עברה עליו, בתחילה בביתם בפולין. מתחילת המצור והצרות אהז בכלל אותו אמר שנהג בכל חייו: אין מאבדים את צלילות הדעת. והנסיונות לשמור על צלילות הדעת בתקופה זו, כידוע היו גבוה מעל גבוה מיכולת דעת אנוש.

אשתו הצדקת חלתה בשנים הראשונות לנשואיהם, ובתחילת השואה נפטרה ממחלתה. בת אחת היתה להם שנפטרה בשואה מוקלה ריינא הי"ד.

אחד הדברים שהיו חביבים על הקלגסים הנאצים ימ"ש לגזוז את זקנם של היהודים ברחוב. רבים וכן אדמו"רים נאלצו משום סכנת נפשות מוחשית להסיר סממן יהודי-חסידי זה, ובמקרים אחדים יש שהסתירו זקנם בצעיף וכדומה. ר' גד שמר על זקנו, ופעם אחת כשתפסוהו ורצו לגזוז זקנו בסופו של דבר ניצל מהם. כשהגיע לבית החסידים, חשב אחד המבוגרים שגזזו את זקנו והחל מנחמו בדברים. לאחר כמה רגעים של דיבורים הסיר באחת את הצעיף ונתגלה זקנו בתפארתו. הכל פרצו בצחוק שהפיג מעט את המתח הנורא. לימים כשסיפר זאת, אמר: זה מה שנתכוונתי, שיעלו חיוך שיוקל מעליהם לכמה רגעים.

כל חייו היו העלאת חיוך ועודד ליהודים. בהיותם באחד ממחנות המוות, לאחר התעללות קשה באחד מחבריו ר' משה יהושע אבוביץ ז"ל ע"י הרשעים שכמעט הרגוהו במכות, ועזרתו ועודדו של ר' גד, סיפר לימים: נפשי התרפאה חיש ע"י 'זריקות' של שמחה שהעניק לי, וכך קמתי על רגלי וחזרתי אל בין החיים – מכווחה של אותה מילה טובה ברגע הנכון. פעם שאלו תלמיד: כיצד היה יכול לחזק אנשים במוצב הזה? ר' גד ענה לו: 'מאז ומתמיד למדתי את היצירה הזאת ששמה 'אדם', מתוך כך ידעתי שמילה טובה צופנת בתוכה כוחות כבירים שיש בה למשוך אדם ממצביו הקשים...' ורבים העידו שאכן המילים הטובות שלו השיבו אותם לחיים ונתנו להם את כח ההשרדות.

במהלך התקופה משיצא מגטו לודז' ובזמן שהותו במחנות צ'נסטוהוב עד הרחצה (חיטוי) במיידינק אליה הועברו, לקח אתו ספר חובות הלבבות. בעת שהמתינו לחיטוי והיו שבורים ורצוצים לגמרי לאחר שנאלצו להשאיר כל החפצים שהצליחו להחביא בדרכים לא דרכים, ראה בחור שלמד עמו בשטיבל. 'שמואל, קרא לעברו, יודע אני על מה חושב אתה כעת. חושב אתה על שידוך...' הלה התבונן בו בתדהמה, מדוע תתלוצץ ממני? ענה לו ר' גד: שמואל, דע לך כי יעזור ה' המלחמה תפתיים עוד יהיו התונות וגם אתה תזכה להכנס לחופת. ואם אתה חושש שיהרגו כל האופים, אל דאגה, בסעודת הנשואין שלך יהיו הרבה 'בילקעס' גם מנגנים יהיו לך, וילדים ואפילו... תהיה לך תאוה ל... כסף... אכן לאחר המלחמה הגיע אליו ר' שמואל וסיפר לו על שידוך שהוצע לו.

הרב גד זכה להנצל מהתופת, כשחרר חלה בדיונמטריה שרבים נפלו חללים ממנה, והוא ניצל ממש באורח פלא. לאחר הצלתו שימש עוגן הצלה רוחני ליהודים רבים, בעודדו אותם לשוב לחיים בכלל ולהתחזק בחיים הרוחניים בפרט. 'קחו לכם מצוה אחת מה שתרצו מבית הוריהם שנרצחו והחזיקו בה, והיא תהיה לכם למגן ולעזר טוב יותר'.

סיפור מופלא לאחר שנים שעלה לארץ ישראל, הגיע לבקר אחד מתלמידיו שהזיקו ועודדו לרגל 'שלום זכר' שנערך בליל שבת קודש. ר' גד ראה שהבית חשוך, ובעל הבית הסביר שזה מכיוון שאינו רוצה להשתמש בחשמל של חברת חשמל, רק בחדר בו ישב ללמוד דלק האור ממקור פרטי. שאלו ר' גד: לעצמך דאגת לאור, ומה בנוגע לשאר בני הבית, היית צריך לדאוג לאור גם עבורם... מהשבת שלאחריה, הוא הבית כולו בתאורה כשרה למהדרין.

הרב גד נישא בשנית לאחר השואה. לארץ ישראל עלה בשנת תשי"ג, היה מקורב מאוד לאדמו"ר מגור ה'בית ישראל' שאמר עליו כי הוא 'מחנך של המחנכים'. במשך ל"ב שנים נתן ליבו לעבודת קודש של חינוך בבית מדרש חידושי חרי"מ. ככ"ד באדר תשמ"ה החזיר נשמתו המהורה לבוראו. אמנם לא זכה להשאיר זש"ק, אך תלמידיו ומעשיו שנחרטו בלבוות קודש בספר במחיצת ר' גדל (תשס"ו) ממנו נערכו תולדותיו, וכן משיחותיו בקודש שהועלו בסדרת הספרים מורשת גד, היא מורשתו ותולדותיו של הצדיק הנשגב הזה בעולמו של ה' יתברך.

(תולדות יעקב יוסף בסופו 'דברים ששמעתי ממורי' אות י') וכן בדגל מנחה אפרים (נכד הבעש"ט) בפרשתנו: כל המסעות היו מ"ב, והם אצל כל אדם מיום הולדו עד שובו אל עולמו...ובודאי נכתבו המסעות בתורה להורות הדרך הישר לאיש הישראלי, לידע הדרך הישר אשר ילך בו כל ימי חייו, ליסע ממסע למסע¹²...

ספרי החסידות העמיקו והרחיבו יסוד זה, כך גם לפנינו הרב גד אייזנר עפ"י תורת השפת אמת זיע"א, וכך מובא עפ"י שיחותיו בפרשתנו (מאמר 'יכתב משה על פי ה'') וזלה"ק:

...לדברינו נשכיל שמכא העמל שעמלו ישראל באלו המקומות, הם פעלו פלאות וניסים להופכו ממקום ציה ושממה רוחנית וגשמית, למקום שבו מצאה הקדושה מנוח מבלי כל הפרעה והסתור בבחינת 'נחית'.

אולם הניסים והמכות מומשו באמצעות עם ישראל באלו המקומות, נרמזו בהם רק בחינת נוטריקון. זאת מאחר וחיות המהורה לא היתה נגלית שם מצד עצמה, וכלשונו הזהב של השפת אמת (פרשתנו שנת תרמ"ז) נוטריקון – כי לא היה המקום מנוחה נגלית מצד עצמה והקדושה היתה מסותרת, והם הוציאו מכא אל הפועל הרמזים ונצוצות קדושות שהיו טמונים שם, ועשו מזה סדר וישוב, וזהו 'נחית' [עכ"ל השפת אמת]. כי ישראל בעמלם והנהגתם המהורה גילו והאירו את נקודת החיות הצפונה, כך שאורה יאיר את כל המקומות החשוכים והמוסתרם עדי שיחשו כולם שאכן המקומות הללו הינם במהותם סדורים ומכוונים שתנוה בהם השכינה.

אחר שעמדנו על מעלת ישראל במסעותיהם לכל הדורות הבאים אחריהם [כמבואר בדבריו בתחילת המאמר] נשכיל לדרגה נוספת באי בריחתם מכל צר ואויב אשר עמדו בדרך הליכתם. שכן בעמידתם בתוקף והתמודדותם למול המיצר מבלי לנוס ממנו, הם לימדו את ההנהגה והדרך להושיע בתוך הצרה עצמה, כלומר לראות את אור ה' גם במחשכים האפלים ביותר בין בגשמיות ובין ברוחניות ולהתחזק בכך, עד שחשו שלמרות הנייתם במקום שמהותו צר ואפל, הרגשתם היא כמי שיצאו מאפלה לאורה ולהושיע בתשועת עולמים.

כי כאשר מחדיר אדם בפנימיותו ודעתו, שלמרות מצבו השפל כל המאורעות שהוא עובר נעשים בכוונת מכוון ואין הקשיים באים עליו במקרה בעלמא, או אז ישכיל שיש להם יעוד ותכלית¹³ אשר תמולא בעצם קבלתם בשמחה, ויוכל להתחזק בהתנהלותו בהם מתוך אמונה ודבקות בקונו. אכן כאשר זוכה שהכרה זו שוכנת בעומק לבבו, אזי הוא אינו חש בכל קושי למול המיצר העומד לפניו, אדרבה מתוך אותו מיצר הוא מוצא את ישועתו...עכ"ל הרב גד אייזנר¹⁴ זצ"ל.

¹² מובאות אלו הן מהספר בעל שם טוב על התורה בפרשתנו. כידוע הבעש"ט לא כתב את תורתו, וספר זה הינו ליקוט מדברי תלמידיו על סדר התורה. (הדבר היחיד שיש בכתובים ממנו זה פירוש למזמור ק"ז הודו לה'...יאמרו גאולי ה' הנאמר ע"י החסידים לפני מנחה בערב שבת, והינו על דרך הסוד, נדפס בסידור כתר דנהורא ועוד).

¹³ אפנה ל'הדר-אולם' שונה לגמרי ב'ארמונה' של תורה, לדבריו של הרב יוסף דב הלוי פולוביציץ זצ"ל בספר איש האמונה מאמר קול דודי דופק פרק 'ברית גורל וברית יעוד' (נדפס גם בספר בסוד היחיד והיחיד, אוסף מכתבי הגר"ד).

¹⁴ הרב גד אייזנר זצ"ל (כ"ד שבט תרס"ג – כ"ד אדר תשמ"ה) נולד בפולין לאביו ר' יצחק שלמה ולאמו מרת רבקה השתייכו לחסידות גור (אחרית ימיו של השפת אמת נלב"ע שבט תרס"ה). בהיותו בן אחת עשרה פרצה מלחמת העולם הראשונה ששיבשה סדרי עולם, קול התורה נתמעט מאוד ובמיוחד בין הילדים והבכורים. האדמו"ר ר' אהרן מקוזניץ זצ"ל אירגן קבוצות לימוד, בהכנינו בכשרונו של הילד גד, צירפו לקבוצת בחורים מבוגרים יותר. הודות למלמדם שהאחיב עליהם עד למאוד את קדושת התורה, למרות המחסור עסקו בשמחה ובהתמדה גדולה. היו משננים מסכתות שלימות של משניות בע"פ, חוזרים עליהן בלכתם בדרך. את המרחקים ממקום אחד למשנהו אמדו לפי מספר המשניות אותן היה ניתן ללמוד בפרק זמן של הליכה זו. כשבגר והמשיך לעסוק בהתמדת התורה בחשק עצום, מספר על כך שצמאונם לכל מכמני התורה היה עצום, אך ספרים לא היו כל כך בנמצא, והם היו משוטטים בבתי המדרש בין אוצרות הספרים. כאשר יצא לאור כרך חדש מהשד"ח חמד של רבי חזקיהו מדיני זצוק"ל והם קנוהו לבית מדרשם, פרמו את הספר לקונטרסים וחילקוהו בין הבחורים כדי שיוכלו ללמוד ממנו כמה בחורים באותו זמן.

בחודש אלול תרפ"ב הקים ביתו עם בתו של הרב אליהו קופר מחסידי גור בלודז'. בהיותו אברך המשיך בתלמודו מתוך שקיעה ושקידה עצומים. מתוך שבחסידים עסקין, יש לדעת כי התקשרות לאדמו"ר ולזקני החסידים, משמעות חשובה לה בעבודת ה'. יראת כבוד גדולה היתה לזקנים ביניהם, שהסתופפו אצל אדמו"ר מזור קודם. זקני החסידים בבית המדרש עוד היו אצל האדמו"ר מקוצק. ויש לדעת כי התנו של האדמו"ר מקוצק היה רבי אברהם בעהמ"ה שות אבני נזר,

חלוקת הנחלות ללויים מחלקות ישראל כרי ליתן חלק לישראל בתורת הלויים

וְאֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶמְרַת אֲלֵהֶם כִּי־אַתֶּם בָּאִים אֶל־הָאָרֶץ כְּנָעַן וְאֵת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל לָכֶם בְּנִחְלָה (במדבר ל"ד ב')

ואגלי של מספרי היסוד של הלכות שבת. בתחילת ספרו זה כותב כי עיקר דרך הלימוד האמיתית קיבל מהתנ"ך. פעם נגיש אחד מזקני החסידים וסיפר לר' גד כי ראה בחור (לא נשוי) עוסק בספר חסידות, ושאלו: מה לבחור ולחסידות? שילמד גמרא ותוספות! שכן באותה תקופה לא היה מקובל שיעסקו בספרי חסידות לפני הנשואין. ענה לו הבחור: את הנסיונות שבעבר לא עברו עד גיל שבעים, אנו עוברים עתה בגיל שבע עשרה... כלומר ספר החסידות מחזק אותם בעמידה בנסיונות. החסיד הזקן הניח את הבחור וקיבל דבריו. ולהזכירנו עוסקים אנו בתקופה לפני כמאה שנה (תרפ"ג לערך) מה נאמר היום?

לאחר כמה שנים החל לעסוק בעבודת קודש של חינוך בתלמוד תורה שהיה מעולה 'דרכי נועם' בלודו. ולמעשה לאחר השואה המשיך בכך בכל שנות חייו. נודע כמחנך דגול ובמסירות לתלמידיו. תקופת השואה עברה עליו, בתחילה בכיתם בפולין. מתחילת המצור והצרות אחז בכלל אותו אמר שנהג בכל חייו: אין מאבדים את צלילות הדעת. והנסיונות לשמור על צלילות הדעת בתקופה זו, כידוע היו גבוה מעל גבוה מיכולת דעת אנוש.

אשתו הצדקת חלתה בשנים הראשונות לנשואיהם, ובתחילת השואה נפטרה ממחלתה. בת אחת היתה להם שנפטרה בשואה מחל'ה ריינא הי"ד.

אחד הדברים שהיו חביבים על הקלגסים הנאצים ימ"ש לגזוז את זקנם של היהודים ברחוב. רבים וכן אדמורים נאלצו משום סכנת נפשות מוחשית להסיר סממן יהודי-חסידי זה, ובמקרים אחדים יש שהסתירו זקנם בצעיף וכדומה. ר' גד שמר על זקנו, ופעם אחת כשתפסוהו ורצו לגזוז זקנו בסופו של דבר ניצל מהם. כשהגיע לבית החסידים, חשב אחד המבוגרים שגזזו את זקנו והחל מנחמו בדברים. לאחר כמה רגעים של דיבורים הסיר באחת את הצעיף ונתגלה זקנו בתפארתו. הכל פרצו בצחוק שהפיג מעט את המתח הנורא. לימים כשסיפר זאת, אמר: זה מה שנתכוונתי, שיעלו חיוך שיוקל מעליהם לכמה רגעים.

כל חייו היו העלאת חיוך ועידוד ליהודים. בהיותם באחד ממחנות המוות, לאחר התעללות קשה באחד מחבריו ר' משה יהושע אבוביץ ז"ל ע"י הרשעים שכמעט הרגוהו במכות, ועזרתו ועידודו של ר' גד, סיפר לימים: נפשי התרפאה היש ע"י 'זריקות' של שמחה שהעניק לי, וכך קמתי על רגלי וחזרתי אל בין החיים – מכווחה של אותה מילה טובה ברגע הנכון. פעם שאלו תלמיד: כיצד היה יכול לחזק אנשים במצב הזה? ר' גד ענה לו: 'מאז ומתמיד למדתי את היצירה הזאת ששמה 'אדם', מתוך כך ידעתי שמילה טובה צופנת בתוכה כוחות כבירים שיש בה למשוך אדם ממצביו הקשים...' ורבים העידו שאכן המילים הטובות שלו השיבו אותם לחיים ונתנו להם את כח ההשרדות.

במהלך התקופה משיצא מגטו לודו' ובזמן שהותו במחנות צ'נסטוויץ עד הרחצה (חטיו) במיינדק אליה הועברו, לקח אתו ספר חובות הלבבות. בעת שהמתינו לחיטוי והיו שבורים ורצוצים לגמרי לאחר שנאלצו להשאיר כל החפצים שהצליחו להחביא בדרכים לא דרכים, ראה בחור שלמד עמו בשטיבל. 'שמואל, קרא לעברו, יודע אני על מה חושב אתה כעת. חושב אתה על שידוך...' הלה התבונן בו בתדהמה, מדוע תתלוצץ ממני? ענה לו ר' גד: שמואל, דע לך כי יעזור ה' המלחמה תסתיים עוד יהיו התננות וגם אתה תזכה להכנס לחופה. ואם אתה חושש שיהרגו כל האופים, אל דאגה, בסעודת הנשואין שלך יהיו הרבה 'בילקעס' גם מנגנים יהיו לך, וילדים ואפילו... תהיה לך תאוה ל... כסף... אכן לאחר המלחמה הגיע אליו ר' שמואל וסיפר לו על שידוך שהוצע לו.

הרב גד זכה להנצל מהתופת, כשוחרר חלה בדיונמריה שרבים נפלו חללים ממנה, והוא ניצל ממש באורח פלא. לאחר הצלתו שימש עוגן הצלה רוחני ליהודים רבים, בעודו אותם לשוכ לחיים בכלל ולהתחזק בחיים הרוחניים בפרט. קחו לכם מציצה אחת מה שתרגישו מבית הוריהם שנרצחו והחזיקו בה. והיא תהיה לכם למגן ולעיתיד טוב יותר.

סיפור מופלא לאחר שנים שעלה לארץ ישראל, הגיע לבקר אחד מתלמידיו שהזיקו ועודדו לרגל 'שלום זכר' שנערך בליל שבת קודש. ר' גד ראה שהבית חשוך, ובעל הבית הסביר שזה מכיוון שאינו רוצה להשתמש בחשמל של חברת השמל, רק בחדר בו ישב ללמוד דלק האור ממקור פרטי. שאלו ר' גד: לעצמך דאגת לאור, ומה בנוגע לשאר בני הבית, היית צריך לדאוג לאור גם עבורם... מהשבת שלאחריה, הואר הבית כולו בתאורה כשרה למהדרין.

רב גד נישא בשנית לאחר השואה. לארץ ישראל עלה בשנת תשי"ג, היה מקורב מאוד לאדמו"ר מגור ה'בית ישראל' שאמר עליו כי הוא 'מחנך של המחנכים'. במשך ל"ב שנים נתן ליבו לעבודת קודש של חינוך בבית מדרש חידושי חרי"מ. בכ"ד באדר תשמ"ה החזיר נשמתו המהורה לבוראו. אמנם לא זכה להשאיר זש"ק, אך תלמידיו ומעשיו שנחרטו בלחבות קודש בספר במחיצת ר' גד'ל (תשס"ו) ממנו נערכו תולדותיו, וכן משיחותיו בקודש שהועלו בסדרת הספרים מורשת גד, היא מורשתו ותולדותיו של הצדיק הנשגב בעולמו של ה' יתברך.

(סוכה כ"ט ע"ב) ונראה הכוונה, עפ"י מה שאמרו בהקדמת ספר **זכרו משה**¹⁸ בפירוש הכתוב (תהלים צ"ב ו"ג) צדיק כתמר יפרח כארו בלבנון ישגה, דכשם שעצי התמרים היינו הדקלים אינם טובים רק כשגדלים בעמק, כדאיתא במשנה (ביכורים א' י') שהביאו תמרים שבעמק, כך כשהצדיק מתנהג כתמר בענוה ושפלות, אז כארו בלבנון ישגה ויגדל.

וזהו אזהרת הכתוב **והיה לכם פאת נגב**, רצה לומר זה הרוצה לפנות לפאת נגב, להחכים בתורה, שרוח דרומי מורה על חכמה, שהרי אמרו חז"ל (בבא בתרא כ"ה ע"ב) הרוצה שיחכים ידרים, וסימנך מנורה בדרום. אזי יקח מוסר ועצה ממדבר צין – מציני הר הברזל, שהדקלים הטובים באים משם, כיוון שהם בעמק ומתנהגים בענוה ושפלות...עכ"ל הרב **משה יהודה כ"ץ** זצ"ל הי"ד.

רמזי לימוד זכות יצחק אבינו בשמות המסעות

ויסעו מהר־שפר ויחנו בחרדה (במדבר ל"ג כ"ד)

גמרא שבת (פ"ט ע"ב) אמר רבי שמואל בר נחמני, מאי דכתיב (ישעיהו ס"ג ט"ז) **כִּי־אֵתָהּ אֶכְיֶנּוּ כִּי אֶכְרְהֶם לֹא יִדְעֻנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יִפְיֶרְנוּ אֶתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ גִּלְגָּלְנוּ מַעֲלָם שָׁמָּה**. לעתיד יאמר ליה הקב"ה לאברהם בניך חטאו, אמר לפניו ימחו על קדושת שמך, אמר ליה ליעקב בניך חטאו אמר לפניו ימחו על קדושת שמך, אמר [הקב"ה] לא בסבי טעמא ולא בדרדקי עצה. אמר ליה ליצחק בניך חטאו, אמר לפניו בניך ולא בני, בשעה שקדימו נעשה לנשמע קראת להם בני בכורי ישראל, ועוד כמה חטאו כמה שנותיו שבעים שנה, דל עשרים דלא ענשת עליהו פשו חמשי, דל עשרים...ואם תמצי לומר כולם עלי [על יצחק] הא קריבת נפשי קמך. [ע"כ עפ"י הגמרא].

מבאר הרב **שלמה זלמן עהרנרייך**¹⁹ זצ"ל הי"ד בספרו **טיול בפרדס** (אות ו' מאמר י"ד) עפ"י מה ששמע בשם **העטרת צבי מזידיטשוב** וזלח"ק: והנה אברהם נקרא 'הר' (בראשית רבה נ' י"א) ויעקב נקרא 'שפר' שפרא דיעקב כשפרא דאדם הראשון (בבא מציעא פ"ד ע"א) ויצחק נקרא 'חרדה' פחד יצחק (בראשית ל"א נ"ג) ויחד יצחק חרדה גדולה. וזהו **ויסעו מהר־שפר ויחנו בחרדה** – מאברהם [שנקרא 'הר'] ויעקב [המכונה 'שפר'] ויחנו בחרדה – ביצחק²⁰.

¹⁸ לרב **אברהם דאנציג** בעהמ"ח **חיי אדם וחכמת אדם. זכרו תורת משה** – כל הלכות שבת בקצור נמרץ בטעמו של כל דבר, כך נכתב בשער הספר. (במהדורת מישור תשנ"ט המשל בעמ' ל"ב)

¹⁹ **הרב שלמה זלמן עהרנרייך** זצ"ל הי"ד (ט' בתמוז תרכ"ג – י"א בסיון תש"ד) רב של קהילת שאמלויא בהונגריה. כתב ספרים ביניהם **שור' לחם שלמה, אבן שלמה** עה"ת ועוד. לעיניו שרפו הגרמנים ימ"ש חבור גדול ומקיף בכת"י על מסכת אבות שעמל עליו במשך כ"ה שנים, וכן שני חלקים מכת"י של חבור **טיול בפרדס**, לקוט נפלא בסדר א"ב של דברי דרוש. חלק שלישי של הספר **טיול בפרדס** הינו ביאורים נפלאים והרחבות סביב **'אגרת הטיול' (לרב חיים אחי המהר"ל)** נערך סופית ע"י המחבר עצמו בעצומה של השואה בשנת תש"ב, אולם בדרך פלאית ניצל מכליון כפי שאירע לשלשה חלקים אחרים, ונדפס לראשונה בירושלים ע"י בנו הרב **יהושע עהרנרייך** (תשי"ז). בתשע"ז נדפס מחדש בברוקלין ע"י נינו יחד עם שני כרכים של **טיול בפרדס** שנותרו מהשריפה הגדולה ונדפסו לראשונה בתרצ"ט. כך השתכרנו בכפילא עצם הדפסת **אגרת הטיול**, וכן ההרחבות הנפלאות של המחבר אשר עלה בסערה השמימית כימי השואה בסיון תש"ד, עם בני קהלתו. כמו"כ הספר **אבני המקום** הינו ספר דרשות מופלא שנדפס לראשונה מכת"י בשנת תשל"ט, ובמהדורה שניה ממנה נערכו הדברים לעיל בשנת תשפ"ג. בספר שנים עשר דרושים הנושאים בכותרתם את המילה **אבן**, ובתוספת של מילה המתארת תוכן הדרוש. כגון **אבן הראשה** עניני כריאת העולם עד האבות, **אבן העזר** עניני גאולת ישראל, **אבן שוהם** עניני שבת ומועדים ועוד. הדרושים כלולים ממאמרי חז"ל ומספרי גדולי הדורות בצורה ייחודית מהודשת אך מושתתת על אדני הקודש, כמיטב המסורת של רבני הונגריה שהילכו בדרך של החת"ם **סופר** זיע"א בשמירתם הקפדנית על מנהגי הדורות המקודשים מימים ימימה.

אוסף **אגרות** וכן לקט מכתביו **להנחיה ולשבועות** בשם **לחם שלמה** יצאו לאור בארה"ב במהלך השנים, ניתן לראותם במאגר 'אוצר החכמה'.

²⁰ ראיתי פירוש זה גם בספר **קול מנחם** (ח"ו עה"ת בפרשתנו) **לאדמור מקאליב מנחם מנדל טאוב** זצ"ל, שהיה שריד מבינות עמודי העשן והאפר, אך לא זכה לזש"ק.

שכינה לא נסתלקה ממקום המקדש לימי בין המיצרים

מתוך שאנו בימי בין המיצרים נעסוק בנושא המקדש שיבב"א, ויה"ר שהתלמוד יביא לידי מעשה.

רמב"ם ספר עבודה הלכות בית הבחירה (פ"ו הי"ד-ט"ז) זלה"ק:

כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה, לא נתקדש קדוש גמור. וזה שעשה עזרא שתי תודות²¹ – זכר הוא שעשה, ולא במעשיו נתקדש המקום, שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים. ובמה נתקדשו, בקדושה ראשונה שקדשה שלמה, שהיא קדשה העזרה וירושלים לשעתה וקדשה אותן לעתיד לבוא... ולמה אני אומר במקדש וירושלים שקדושה ראשונה קדשתן לעתיד לבוא, ובקדושת שאר ארץ ישראל לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא? לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה, ושכינה אינה בטלה, וחרי הוא אומר (ויקרא כ"ו ל"א) וְהִשְׁמֹתִי אֶת־מִקְדָּשִׁיכֶם, ואמרו חכמים [מגילה כ"ח ע"א] אף על פי ששוממין – בקדושתן הן עומדין... עכ"ל הרמב"ם.

מבאר הרב ישעיהו זילברשטיין²² וצ"ל בספרו מעשי למלך על דברי הרמב"ם האלו, וזלה"ק:

עוד נראה לי הכוונה במה שכתב רבינו דשכינה אינה בטלה. עפ"י מה שכתב הרב אברהם בן עזרא פרשת תצוה (שמות כ"ט מ"ו) על פסוק וַיִּדְעוּ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִצִּיפְרַיִם לְשָׂכְנִי בְּתוֹכְכֶם. וזה לשונו: המעם אז ידעו כי לא הוצאתי אותם מארץ מצרים רק בעבור שיעשו לי משכן ושכנתי בתוכם,

²¹ נחמיה (י"ב כ"ז, ל"א): וּבִהְנַפֵּת חוֹמַת יְרוּשָׁלַם בָּקִשׁוּ אֶת־הַלְוִיִּם מִכָּל־מְקוֹמֹתָם לְהִבְיֹאֵם לִירוּשָׁלַם לַעֲשׂת חֻנְכָּה וְשִׁמְחָה וּבִתְרוֹדוֹת וּבְשִׁיר מוֹצְלֹתִים נְכָלִים וּבְכִנּוֹרוֹת... וְאֶעֱלֶה אֶת־שָׂרֵי יְהוּדָה מֵעַל לְחֹמָה וְאֶעֱמִידָה שָׁתֵי תוֹרֹת גְּדוֹלֹת וְתַהֲלֹכַת לְיָמִין מֵעַל לְחֹמָה לְשַׁעַר הָאֶשְׁפָּה.

²² הרב ישעיהו זילברשטיין (תרי"ח-כ"ה בתמוז תר"ץ) הגליון נערך ביום הסתלקותו.

אביו הרב דוד זילברשטיין בעמדה"ח שו"ת שבילי דוד בשנת תרי"ט עלה מהונגריה לארץ ישראל עם עלייתם של תלמידי הכתב סופר ונמנה על מיסדי כולל שומרי החומות. בנו ישעיהו למד בשנות ילדותו בתלמוד תורה 'עץ חיים'. בתקופת ילדות זו הוא נפגש עם גדולי ירושלים בהם הרב מאיר אוריבך בעל אמרי בינה, והרב משה יהודה זילברברג בעל תפארת ירושלים על המשניות. תקופה זו תטביע הותם ששם כח עיונו בחיבור ספר שלם על הלכות בית הבחירה לרמב"ם – מעשי למלך ממנו נערכים דברים אלו. ובעולם המעשה פעל רבות לקנין בתים ונחלות בארץ ישראל, והשתדל מאוד לחזק את הישוב היהודי בה, מן הפעולות תצווין תמיכתו בקניית אתרוגים מארץ ישראל דוקא. לאחר שנים עשרה שנה חזרה משפחתו להונגריה, והוא אז בן ארבע עשרה שנה. בהונגריה למד אצל הרב חיים סופר בעל 'מחנה חיים' (אינו ממשפחת החת"ם סופר), רבי חיים צבי מנחיימר בעל עין הבדולח ורבי אברהם שוורץ 'קול אריה'. בהיותו צעיר הפנה שאלותיו לגדול תלמידי החת"ם סופר המחז"מ שיק שענה לו בכבוד רב. כאמור לעיל את כוחו בתורה הניח את כוחו בתורה הניח בחיבור גדול מימדים על הלכות בית הבחירה לרמב"ם – מעשי למלך. זהו חיבור-פירוש למדני מעמיק על הלכות אלו בהם הוא מביא ומראה שליטה מלאה בראשונים ואחרונים בסוגיות מכל מרחבי הש"ס.

בשנת העשרים לחייו מתעמר בכתר היתר הוראה משלשת הרבנים שהוזכרו לעיל. לאחר נשואיו למרת שרה בתו היחידה של הרב משה צבי שטרן ששימש כאב"ד באחת מערי הונגריה. תחילת דרכו מסרב לשמש ברבנות מכיוון שאינו רוצה להינות מכותרה, והוא פותח חנות לממכר בדים, עד מהרה מתברר שהנות זו היא 'חנות ספרים' מפני ששולחנו תמיד מלא בספרים בהם למד ועל הניירות שסביבו רשם דברי תורה ומחשבותיו שעלו בראשו. ואכן מקהל 'לקהותיו' מגיעים תלמידי חכמים העוסקים עמו בפלפול. אותן שנים אביו הרב דוד עומד בראש ישיבה גדולה בעיר וויטצען (עיירה בהונגריה באיזור בודפשט) והוא עוזר לו בימים אלו עד שנחלש אביו, וכל עולה של החזקת ונהול הישיבה עובר אליו. בתקופה זו הוא עוזב לגמרי את מסחרו ועולה להיות מראשוני ממלכת התורה בהונגריה שהיתה מבורכת בגדולים. לאחר פטירת אביו הוא מתמנה גם לעמוד ברבנות כרבה של העיירה. בתפקיד זה הוא מורה על גידול הבנים לתורה וליראה, שמירה על לבוש הצנוע של הנשים. עם עסקיו הרבים הוא נותן לבו לכל הבא לדבר עמו הן בעניני תורה בכל חלקיה וכן במילי דעלמא. אהבת צאן מרעיתו באה לידי ביטוי נגלה, עת הוא נחלה ואנשי קהילתו הוציאו כספים רבים לצרכי רפואתו.

מתלמידיו היו הרב יוסף נפתלי שטרן שלימים עלה לארץ ישראל ועמד בראש הוצאת ועריכת ספרי החת"ם סופר. בתיאור תולדות חייו במבוא הספר מוזכרים תולדותיו, חלק מהם נספו בשואה, אך עד היום צאצאיו מרבים כבוד שמים וגדלות בתורה, אחד מהם עורך הספר הוא הרב חיים אהרן דוד וייס שליט"א ראש כולל מעשי למלך בני ברק. ההוצאה ממנה נערכו הדברים היא הוצאה מפוארת ארבעה כרכים גדולים, בתחילתם מבוא גדול לתולדות המחבר. הוצאת כולל מעשי למלך ירושלים (תשע"ז-תשפ"ד).

וזהו תעבדון את האלקים על ההר (שמות ג' י"ב). והרמב"ן (שם) קלסו וכתב עליו, ואם כן יש בענין זה סוד גדול, כי כפי פשט הדבר השכינה בישראל צורך הדימוי ולא צורך גבוה, אבל הוא כענין שאמר הכתוב (ישעיהו מ"ט ג') ישראל אשר כך אתפאר, ואמר יהושע (ו' ט') ומה תעשה לשמך הגדול. ופסוקים רבים באו כך, אוה למושה לו (תהלים קל"ב ג'), פה אשב כי אותיה (שם שם י"ד).

מענה ניהא, כי אם השכינה היתה שורה רק בעבור צורך הדימוי, אם כן אתי שפיר שבחטאם נחרבה המקדש היתה קדושת שכינה גם כן בטלה, אבל כיוון שהוא צורך גבוה גם כן, זהו הצורך גבוה לא נתבטלה והיינו שכתב רבינו כי שכינה לא בטלה.

עוד יש לומר על פי דאיתא בסנהדרין ריש חלק (צ"ד ע"ב) רבי חנינא בר פפא רמי, כתיב (ישעיהו ל"ז כ"ד) מְרוֹם קִצּוֹ, וכתוב מלון קצו²³. אמר אותו רשע בתחילה אהריב דירה של מטה, ואח"כ אהריב דירה של מעלה. ופירש רש"י (שם ד"תריה וכתוב) מרום קיצו, משמע דירה של מטה, כדכתיב (ירמיהו י"ז ב') כָּפֹא כְבוֹד מְרוֹם מְרִאשׁוֹן מְקוֹם מְקַדְשָׁנוּ. מלון קיצו, משמע דירה של מעלה, בית מלוננו.

הכוונה דרצה לבטל ולחלל קדושת המקדש שלא ישרה שכינתו שם, והוי כמבטל דירה של מעלה, שהיתה כנגד דירה של מטה. ובאמת על זה לא נתנה לו רשות רק להחריב דירה של מטה, כדאיתא שם. ולכן כיון שדירה שלמעלה לא נתבטלה, ונשארה כנגד דירה של מטה, לכן גם קדושתה של מטה לא נתבטלה, והיינו דשכינה לועלם אינה בטילה...עכ"ל הרב ישעיהו זילברשטיין זצ"ל.

²³ (מלכים-ב' י"ט כ"ג) וְאַכְרֵת קוֹמַת אֶרְצוֹ מִבְּחֹר בְּרִשְׁיוֹ וְאַבְיָאָה מְלִיץ קִצָּח יַעֲר פְּרָמָל: